

derant, en aquest terreny social i econòmic, de la llarga zona extrema occidental, des del Maestrat fins als Pirineus, i més que d'enlloc de les terres altes de Castelló i de les valls ribagorçanes i alt-aragoneses; és ben sabut que d'aquestes ha vingut sempre més de la meitat de la població pastoril del Principat, i de Morella-Maestrat cap al Nord valencià; si hi afegim que comarques com les muntanyes de l'Ebre, les dels Serrans i les de Mallorca, també terres pastorals i de substrat mossàrab, no hauran deixat d'aportar-hi contribucions no tan fortes però no menys reals, i ens fem càrrec que tant en la conservació de la -i- i la -r- intervocàliques, com en la de la -u i fins en la g- < c- (hisp-àr. q-), coincidien en absolut la fonètica mossàrab i la ribagorçana-aragonesa, no dubtarem que aquí convergiren abassegadorament aqueixos dos corrents per generalitzar a tot el territori nacional llurs característiques fonètiques.

En el castellà comú hi ha restat també una relíquia mossàrab homòloga de *gaiata*, si bé amb concreció semàntica o ergològica una mica diferent, en el mot *alcayata* 'gros clau de forma colzada', on la -i- i la síl·laba *al-* primera denuncien així mateix una procedència moss. andalusa (veg. l'art. *ALCAYATA* del DCEC).

No creguem, però, que el mot no vagi perpetuar-se també en terres nostres de fonètica primordialment catalana: allà la fonètica normal demanava que aparegués en formes com *cajada*, o (més a l'O.) *cajada*. I en efecte hi ha una *cajada* en zones del cat. occidental (*AlcM*), que a la Vall d'Àger designa un «ganxo llarg per remenar la llenya del forn de coure pa» (Griera, *RLiR* v, 22), i a la Vall d'Aran *kažádes* és el nom de les crosses etc. (Cor., *Voc. Ar.*, 65); la variant de fonètica més occidental *cajada*, apareix ja en Busa-N. (B-II-2.4-7), a. 1507, com «*callada* o *gayato*: baculus, scipio; ~ *petita*: bacillus; *callada* o *gayato* de pastor: pedum», i des de Busa es transmeté a lexicògrafs posteriors (Belv. etc.). Aquesta -l-, que ja hem vist abans a CastPna. i a Sió-Llubragós, es deu a una ultracorreció de -y-, de la qual són prou freqüents, com és sabut, els casos: *atzagallada*, *alдарull*, *penjoll*, *fallanca*, *galluba* etc.

El punt de partida de tot plegat es troba en un mot que en llatí apareix ben limitadament i a última hora. Sant Isidor és l'únic que cita *CAJA*, atribuint-lo falsament a Horaci (en les obres del qual no sembla, en realitat, trobar-se enlloc), i definint-lo com una porra o garrot massís: com si fos una maça d'armes, o potser a manera d'ascona massissa o quasi un bumerang, interpretació que resta força ambigua pel fet de definir alhora (amb igualació sens dubte excessiva) la *caia* amb la *clava* i la *cateia*, de tota manera resta clar que se li aplica la forma colzada, la matèria de fusta i el gruix i pesantor considerables: «*clava* est qualis fuit Herculis --- est cubito semis facta in longitudine; haec et *cateia*, quam Horatius *caiam* dicit; est enim genus Gallici teli ex materia quam maxime lenta, quae iacta quidem non longe, propter gravitatem, evolat, sed quo pervenit, vi nimia perfringit. Quod si ab artifice mittatur, rursum redit ad eum qui misit; huic me-

minit Vergilius dicens (*Aen.* VII, 741) *Teutonico ritu solito torquere cateias*; unde et eos Hispani et Galli tautanos vocant».¹

Potser va haver-hi alguna relació amb un verb llatí arcaic *cajare* i *cajatio* 'càstig', que hauria significat, doncs, 'pegar, batre castigant', cosa que s'ha pres com a base (Thurneysen, *Z. f. Vgl. Sprfg.* XXXII, 566) per derivar-ho (a base de *KAID-IA*) de *caedo* i *caedes* 'matança'; però *cajare* es funda en un tardà testimoni de Fulgentius (c. 500 d. C.) que l'atribueix a Plaute, i aquesta atribució pot ser tan poc fundada com la de St. Isidor a Horaci. Tampoc és gens ferm que vingui (com diu Stowasser) del gr. *χαῖον* 'vareta de pastor o gaiato', mot no gaire freqüent ni assegurat (Apolloni de Rodes, c. 200 a. C.) i de cos breu poc característic. De manera que hem de restar en el dubte entre si tenim ací un hellenisme provincial o més aviat una romanalla proto-hispànica o hispano-cèltica.

Del que, en canvi, podem estar segurs és que es tracta d'un mot amb vasta difusió en el romànic hispano-pirenaic, i la unanimitat semàntica dels seus descendents indica que la noció bàsica de 'ganxo' o 'pal ganxut o colzat' ha de ser antiga en *CAJA*. Entra també en gascò: Gers *cajat* «crochet pour arracher la paille de la meule» (Cénac), *cajat*, *cajado* «croc pour retirer le pain du four» en el Lavedà i algun altre parlar veí (Palay). *Gayata* «*cajado*» és també del Baix Aragó (Torres Fornés, Boraó), i *gayato* el trobem ja en textos moriscos aragonesos dels Ss. xv-xvi, en el *Recontamiento de Alixandre* (aquí junt amb *kayato*, *RHisp.* LXVII, 599, 601) i a la *Leyenda de José* (MzPi., *RABM*, 1902, § 12, on la conservació de les oclusives sordes és normal, cf. *secutes* «segudes, persígas»; MzPi., *Orig.*, 259); també en parlars alt-aragonesos resten aqueixes formes: per a «garrote, bastón» hi ha *gayato* a Ansó (1935), *gayata* a Bolea, *gayada* a Echo (*RLiR* XI, 176).

Altrament una forma *gayado* amb *g-* es troba així mateix en alguna font castellana pre-clàssica (*Comedia Tesorina*, 124), i tant *gayata* com *gayata* arriben fins al murcià (GaSoriano, s. v. i p. LXXVI). En fi també en gallego-portuguès tenim formes de tipus mossàrab, per més que la del portuguès i gallec comuns sigui *cajado* (diccs. port. i *DAcadGall.*). Però dialectalment tenim en parlars trasmontans *gajata* «cajado»; o bé també *gajato*, que vol dir el mateix, però de més a més «se aplica a qualque cosa torta, como os riscos que os rapazes fazem quando começam a escrever» (Mogadouro, *RLus.* v, 90); també minhoto *cajato*, *g-*, i en el gallec del Limia *kažáta* «*cajado*, bastón» (*VKR* XI, 101); i fins en el gallec literari de Castelao: «afincándose nun longo *caxato*» (*Esc. Dónega*, 297.20). Si no directament des del llatí vulgar almenys des dels parlars romànic veïns en data antiga, va entrar aquest derivat en -ATU en el basc oriental: *suletí* i *ronc. gaiato*, -*tu* «instrument en fer qui sert à remuer la braise».

El cas és, en fi, que també s'han conservat formes més pròximes a l'ètimon *CAJA*, en el sentit de no estar augmentades amb el sufix -ATUS/-ATA. La major part en una forma masculina *CAJU. Ja n'he donat un breu